

כמה דברים על חשיבות ארועי יציאת מצרים וחג הפסח, לאמרם בליל הסדר עם ההגדה.

הלכות חמץ ומצה פרק ז

א מצות עשה של תורה לספר בניסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים, בליל חמישה עשר בניסן, שנאמר "זכור את היום הזה אשר יצאתם" (שמות יג, ג), כמה שנאמר "זכור את יום השבת" (שמות כ, ז). ומניין שבליל חמישה עשר, תלמוד לומר "והגדת לבנך, ביום ההוא לאמור: בעבור זה" (שמות יג, ח), בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך.

ב ואף על פי שאין לו בן, אפילו חכמים גדולים, חייבים לספר ביציאת מצרים וכל המאריך בדברים שאירעו ושהיו, הרי זה משובח.

יש לנו שלושה רגלים לכל אחד סמליו: הסוכה בסוכות, הביכורים בשבועות, קורבן פסח, מצה ומרור וההגדה בפסח.

משלושת הרגלים התכונה הרבה ביותר היא לקראת חג הפסח. כל שלושת הרגלים מזכירים את יציאת מצרים, אך מיוחד מהם חג הפסח הקשור בארועי שעבוד מצריים והשחרור ממנו. לקיום מצוות החג חשיבות רבה לחינוכנו, להכרת הבורא והחיוב ללכת בדרכיו. לכן חיובי חג הפסח כבדים וחמורים יותר משני הרגלים האחרים.

וכתב רמב"ם שחומרת העבירה נלמדת מהעונש שנקבע על ביצועה. על ביטול מצוות עשה הקשורות ברגלים, כמו לאכול ולישון בסוכה בסוכות, ליטול לולב, לעלות לרגל לא פורש עונש המבטלן, והכלל שהמבטל מצוות עשה עונשו בידי שמיים. רק שתי מצוות עשה פורש בתורה שעל ביטולן חייב אדם כרת, כלומר שנפשו נכרתת, ואין לה המשכיות אחר המוות בעולם הבא, שזה עונש כבד ביותר. האחת המבטל בריתו של אברהם אבינו:

מילה א, א מילה, מצות עשה שחייבין עליה כרת, שנאמר "וערל זכר, אשר לא יימול את בשר עורלתו, ונכרתה הנפש ההיא, מעמיה" (בראשית יז, ד). ומצוה על האב למול את בנו, ועל הרב למול את כל עבדיו "יליד בית, ומקנת כסף" (בראשית יז, יב).

שונאינו הרגישו בחשיבות קיום ברית המילה לשמירת ייחודנו וקיימנו כעם. לכן, ברצותם להטמיענו, הטילו עונש מוות על המקיים מצוות ברית מילה. אך לא הצליחו בכך, היהודים מסרו נפשם על קיום ברית המילה.

מצוות עשה שניה, שעל ביטולה חייב אדם כרת היא מצוות קורבן פסח.

קפסח א, א מצות עשה לשחוט הפסח בארבעה עשר לחודש ניסן, אחר חצות; ואין שוחטין אלא מן הכבשים או מן העיזים בלבד, זכר בן שנה. ואחד האיש ואחד האישה, חייבין במצוה זו. [ב] ומי שביטל מצוה זו בזדון, ועבר יום ארבעה עשר ולא הקריב, והוא לא טמא, ולא בדרך רחוקה, הרי זה חייב כרת; ואם ביטלה בשגגה, פטור.

על חשיבות קורבן פסח נלמד מעונש הכרת החמור החל על מי שמבטל מרצון מצווה זו ומהעובדה שלקורבנות ציבור אחרים של הרגלים, אם לא הוקרבו בזמנם, יש תשלומים בשבעת הימים שאחר החג והמבטלן אינו חייב כרת אולם על ביטול קורבן פסח, חייב אדם כרת, והוא קרבן הרגל היחיד שמי שנאנס ולא הקריבו בזמנו, יכול להקריבו כעבור חודש ביד' אייר, ואם נמנע, בלא אונס, מלהקריבו גם בפסח שני, חייב כרת.

ואכן, חשו שונאינו בחשיבות המיוחדת של חג הפסח כבסיס לאמונתנו גם בלא קורבן והצמידו לחג הפסח את עלילת הדם הנוראה.

מנין החשיבות הגדולה כל כך לחג הפסח? כי רבות המצוות שהוכחנו להן בשעבוד מצרים, כפי שיפורט בהמשך. ארועי השעבוד במצרים, המכות ויציאת מצרים שמשו להוכיח את אדנות הבורא על העולם לנו, לפרעה ולכל עמי הארץ. ולהכשירנו לקבל את התורה, להיות ראויים להיות עם ה' ולנחול את ארץ הקודש. נתבונן בפסוקים המצביעים על כך.

על המטרה לידע את פרעה שה' בורא העולם מעידים הפסוקים הבאים :

שמות ה,ב ויאמר פרעה, **מי ה' אשר אשמע בקולו**, לשלח את ישראל: לא ידעתי את ה', וגם את ישראל לא אשלח.

שמות ז,יז כה, אמר ה', **בזאת תדע, כי אני ה'**: הנה אנוכי מכה במטה אשר בידי, על המים אשר ביאור, ונהפכו לדם.

שמות ח,ו ויאמר למחר ויאמר, כדברך, **למען תדע, כי אין כה' אלוהינו**.

שמות ט,טו כי עתה שלחתי את ידי, ואך אותך ואת עמך בדבר; ותיכחד, מן הארץ.

שמות ט,טז ואולם, **בעבור זאת העמדתיך, בעבור, הראותך את כוחי; ולמען ספר שמי, בכל הארץ**.

שמות י,א ויאמר ה' אל משה, בוא אל פרעה: כי אני הכבדתי את ליבו, את לב עבדיו, **למען שיתי אותתיי אלה, בקרבנו**.

ולגבי שכנוע ישראל באדנות הבורא על העולם נאמר:

שמות י,ב **ולמען תספר באוזני בנך ובן בנך, את אשר התעללתי במצריים, ואת אותותיי, אשר שמתי בס; וידעתם, כי אני ה'**.

ארועי יציאת מצרים הביאו לסיפור גדולת ה' לא רק במצרים, אלא בכל הארץ, כפי שתארה זאת רחב וכך כשאמרה למרגלים:

יהושוע ב,ט ותאמר אל האנשים ידעתי, **כי נתן ה' לכם את הארץ וכי נפלה אימתכם עלינו וכי נמוגו כל יושבי הארץ מפניכם**.

יהושוע ב,י **כי שמענו, את אשר הוביש ה' את מי ים סוף מפניכם, בצאתכם, ממצריים; ואשר עשיתם לשני מלכי האמורי אשר בעבר הירדן, לסיחון ולעוג, אשר החרמתם, אותם**.

יהושוע ב,יא ונשמע ויימס לבבנו, ולא קמה עוד רוח באיש מפניכם: **כי ה' אלוהיכם, הוא אלוהים בשמיים ממעל, ועל הארץ מתחת**.

וכך אמרו הפלשתים בהגיע ארון ברית ה' למחנה ישראל:

שמואל א ד,ח אוי לנו, מי יצילנו, מיד האלוהים האדירים האלה: **אלה הם האלוהים, המכים את מצריים בכל מכה, במדבר**.

שמואל א ו,ו ולמה תכבדו את לבבכם, כאשר **כיבדו מצריים ופרעה את ליבם**. הלוא כאשר התעלל בהם, וישלחום וילכו.

יציאת מצרים שמשה לשכנוע ישראל על חובתם לקבל עול מלכות שמים, לא רק בזמנה, אלא גם במשך הדורות וכך אמר יהושוע לעם:

יהושוע כד,יז **כי ה' אלוהינו, הוא המעלה אותנו ואת אבותינו מארץ מצריים מבית עבדים; ואשר עשה לעינינו, את האותות הגדולות האלה, וישמרנו בכל הדרך אשר הלכנו בה, ובכול העמים אשר עברנו בקרבם**.

יהושוע כד,יח ויגרש ה' את כל העמים, ואת האמורי יושב הארץ מפנינו; גם אנחנו **נעבוד את ה', כי הוא אלוהינו**.

שעבוד מצרים נועד להכשיר את בני ישראל לקבל את מצוות התורה כדי שתקוים בהם שבועת ה' לאבותינו לנחול ארץ זבת חלב ודבש, שכך נאמר בירמיהו יא,ג-ה:

ג ואמרת אליהם, כה אמר ה' אלוהי ישראל: ארור האיש, אשר לא ישמע, את דברי הברית הזאת.

ד אשר ציוויתי את אבותיכם ביום הוציא אותם **מארץ מצריים מכור הברזל** לאמור, שמעו בקולי ועשיתם אותם, ככול אשר אצווה, אתכם; והייתם לי, לעם, ואנוכי, אהיה לכם לאלוהים.

ה למען הקים את השבועה אשר נשבעתי לאבותיכם, לתת להם ארץ זבת חלב ודבש כיום הזה; ואען ואומר, אמן ה'.

שעבוד מצרים היה כור הברזל שהכין את העם להיות קדוש להתרחק מעבודה זרה ומכל שאר תועבות העמים שסביבותם(1):

ויקרא יא,מה כי אני ה', המעלה אתכם מארץ מצריים, להיות לכם, לאלוהים; והייתם קדושים, כי קדוש אני.

ויקרא יח,ג כמעשה ארץ מצריים אשר ישבתם בה, לא תעשו; וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה, לא תעשו, ובחוקותיהם, לא תלכו.

ולקבל מצוות התורה המחייבות שמירת הצדק במסחר, כפי שמעידים הפסוקים הבאים:

ויקרא יט,לו מאזני צדק אבני צדק, איפת צדק והין צדק, יהיה לכם: אני ה' אלוהיכם, אשר הוצאתי אתכם מארץ מצריים.

ויקרא כה,לה וכי ימוך אחיך, ומטה ידו עימך, והחזקת בו, גר ותושב וחי עימך.

ויקרא כה,לו אל תיקח מאיתו נשך ותרבית, ויראת מאלוהיך; וחי אחיך, עימך.

ויחס הוגן לגרים:

שמות כב,כ וגר לא תונה, ולא תלחצנו: כי גרים הייתם, בארץ מצריים.

ויקרא יט,לד כאזרח מכם יהיה לכם הגר הגר איתכם, ואהבת לו כמוך, כי גרים הייתם, בארץ מצריים: אני, ה' אלוהיכם.

ולעבדים, דבר שלא נודע כמותו בין הגויים:

ויקרא כה,מב כי עבדיי הם, אשר הוצאתי אותם מארץ מצריים; לא יימכרו, ממכרת עבד.

ויקרא כה,מג לא תרדה בו, בפרך; ויראת, מאלוהיך.

ויקרא כה,נה כי לי בני ישראל עבדים, עבדיי הם, אשר הוצאתי אותם מארץ מצריים: אני, ה' אלוהיכם.

ויקרא כו,יג אני ה' אלוהיכם, אשר הוצאתי אתכם מארץ מצריים, מהיות להם, עבדים; ואשבור מוטות עולכם, ואולך אתכם קוממייות.

הגענו בדורנו להליכי גאולה, שלדעת הנביא ירמיהו וחז"ל, יותר מרשימים מאשר ארועי יציאת מצרים, וכך נאמר:

ירמיהו טז,יד לכן הנה ימים באים, נאום ה'; ולא ייאמר עוד חי ה', אשר העלה את בני ישראל מארץ מצריים.

ירמיהו טז,טו כי אם חי ה', אשר העלה את בני ישראל מארץ צפון, ומכול הארצות, אשר הדיחם שמה; והשיבותים, על אדמתם, אשר נתתי, לאבותם.

ובתלמוד במסכת ברכות דף יב,ב נאמר במשנה:

מזכירין יציאת מצרים בלילות א"ר אלעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא שנא' (דברים טז) למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייד ימי חייד הימים כל ימי חייד הלילות וחכ"א ימי חייד העוה"ז כל להביא לימות המשיח:

ומסביר התלמוד: בברכות דף יב,ב-ג:

תניא אמר להם בן זומא לחכמים וכי מזכירין יציאת מצרים לימות המשיח והלא כבר נאמר (ירמיהו כג) הנה ימים באים נאם ה' ולא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הדחתים שם אמרו

לו לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה אלא שתהא שעבוד מלכות עיקר ויציאת מצרים טפל לו כיוצא בו אתה אומר (בראשית לה) לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך. לא שיעקר יעקב ממקומו אלא ישראל עיקר ויעקב טפל לו.

ועל חשיבות קיום הנבואות הקשות לבטחון שיש לנו שיתקיימו גם הנבואות הטובות, מסופר במסכת מכות דף כז, א-ב:

וכבר היה ר"ג ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא מהלכין בדרך ושמעו קול המונה של רומי מפלטה [ברחוק] מאה ועשרים מיל והתחילו בוכין ורבי עקיבא משחק אמרו לו מפני מה אתה משחק אמר להם ואתם מפני מה אתם בוכים אמרו לו הללו כושיים שמשתחווים לעצבים ומקטרים <לעבודת כוכבים> {לעבודה זרה} יושבין בטח והשקט ואנו בית הדום רגלי אלהינו שרוף באש ולא נבכה אמר להן לכך אני מצחק ומה לעוברי רצונו כך לעושי רצונו על אחת כמה וכמה. שוב פעם אחת היו עולין לירושלים כיון שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם כיון שהגיעו להר הבית ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים התחילו הן בוכין ור"ע מצחק אמרו לו מפני מה אתה מצחק אמר להם מפני מה אתם בוכים אמרו לו מקום שכתוב בו (במדבר א) והזר הקרב יומת ועכשיו שועלים הלכו בו ולא נבכה אמר להן לכך אני מצחק דכתיב (ישעיהו ח) ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריה בן יברכיהו וכי מה ענין אוריה אצל זכריה אוריה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני אלא תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה באוריה כתיב (מיכה ג) לכן בגללכם ציון שדה תחרש [וגו'] בזכריה כתיב (זכריה ח) עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת בלשון הזה **אמרו לו עקיבא ניחמתנו עקיבא ניחמתנו** :

התקיימו בנו עד היום הנבואות הטובות והקשות, ולכן מאמינים אנו שיתקיימו בנו הנבואות הטובות על ימות המשיח וגאולת ישראל. והרי לנו עוד סימנים שאנו בדור הגאולה, במסכת סוטה מט, ב נאמר :

בעקבות משיחא חוצפא יסגא ויוקר יאמיר הגפן תתן פריה והיין ביוקר ומלכות תהפך למינות ואין תוכחת בית וועד יהיה לזנות והגליל יחרב והגבלן ישום ואנשי הגבול יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו וחכמות סופרים תסרח ויראי חטא ימאסו והאמת תהא נעדרת נערים פני זקנים ילבינו זקנים יעמדו מפני קטנים בן מנוול אב בת קמה באמה כלה בחמותה אויבי איש אנשי ביתו פני הדור כפני הכלב הבן אינו מתבייש מאביו ועל מה יש לנו להשען על אבינו שבשמים :

וכיוון שהגענו בדורנו **לקבוץ גלויות שהוא העיקר שיציאת מצרים טפלה לו**, נבין יותר טוב את דברי רמב"ם, קרוב לסוף אגרת תחית המתים, על משמעות קורות עמנו להוכחת מציאות הבורא והשגחתו. וכיוון שהעברית בפסיקה זו אינה לשון רמב"ם, אלא תרגום דבריו מערבית, נסיתי לקרבה לעברית של ימינו :

ויש משמעות רבה לעובדה שעשיית רצון ה' מאפשרת חיים טובים בעולם, והמריית רצונו הורסת אותם. וכבר נזכר בתורה **שעובדה זו היא מופת קיים בכל הדורות**, רצוני לומר שטוב לעם ישראל בעשותו רצון ה', ורע לו בהמרותו את רצון ה'.

על כך נאמר 'והיו בך לאות ולמופת ובזרעך עד עולם'. ומפני זה אמרו חז"ל 'אין מזל לישראל', התכוונו לאמר שהטוב המגיע לעם ישראל או הרע הפוקד אותו, אינם מקריים, אלא תלויים בעשיית רצון ה' או בהמריית רצונו **וזה אות גדול יותר מכל אות**... ולענין זה עצמו כיוון גם כן באומרו ביחוד האומה :
"אשר חלק ה' אלהיך אותם לכל העמים וכו', ואתכם לקח ה'", רצוני לאמר, שענייניהם אינם נוהגים כענייני שאר אומות העולם, אלא **ייחדם בזה המופת הגדול שיהיו פעולותיהם תמיד נקשרות בהתנהגות תקינה או בהתנהגות נפסדת.**

רמב"ם קבע בדבריו אלה, שאין מקריות בקורות עם ישראל, אלא שמצבו צמוד בדיוק מופתי לעשיית רצון ה' או להמריית רצונו, וכי **זה אות גדול יותר מכל אות**.

קיום הנבואות, כולן, בדיוק מופתי, הוכיח לנו שמצבנו החומרי תלוי רק 'בעבודה ובמרי' **כלומר תלוי רק בנו**. יהי רצון שנחזור להכיר בבורא העולם ונשוב לעובדו באמת ובלבב שלם, כי אז מובטחים אנו שנזכה לגאולה שלמה ולימות המשיח במהרה בימינו.

(1) World History, by Carlton J.H. Hayes Prof. of History Columbia Univ.
Parker Thomas Moon Late Prof. of International Relations " "
John W. Wayland Prof. of History and Social Science Madison College
1946

The Chief gift of Israel to the World was its spiriual message...

Unless one knows something of the human sacrifices, the vicious rites,
and degrading beliefs that made up other ancient religions, he cannot realize how much
the world owes to the Hebrews as teachers of religion
and morals...p. 49

תוספות על חשיבות ארועי יציאת מצריים להיותנו לעם ה' :

ובימי השופטים נאמר :

שופטים ו,ח וישלח ה' איש נביא, אל בני ישראל; ויאמר להם כה אמר ה' אלוהי ישראל, אנוכי
העליתי אתכם ממצריים ואוציא אתכם, מבית עבדים.

שופטים ו,ט ואציל אתכם מיד מצריים ומיד כל לוחציכם; ואגרש אותם מפניכם, ואתנה לכם את
ארצם.

והוסיף דוד המלך :

שמואל ב ז,כג ומי כעמד כישראל, גוי אחד בארץ, אשר הלכו אלוהים לפדות לו לעם ולשום לו שם,
ולעשות לכם הגדולה ונוראות לארצך, מפני עמד אשר פדית לך ממצריים, גויים
ואלוהיו.

שמואל ב ז,כד ותכונן לך את עמד, ישראל לך לעם, עד עולם; ואתה ה', היית להם לאלוהים.

ויקרא כה, לח אני, ה' אלוהיכם, אשר הוצאתי אתכם, מארץ מצריים, לתת לכם את ארץ כנען,
להיות לכם לאלוהים.